

De ez még nem elég. Ha a bizottság tagjaitól odaadást és buzgalmat akarunk, szükség lesz őket gyakori érintkezésbe hozni a letartóztatottakkal. Így történik ez Belgiumban és Glasgowban. Az a sok iparos s üzletember, ki a patronage-nak tagja, sorba látogatja a letartóztatottakat, tanulmányozza őket, meghallgatja beszédeiket, ösztönzi, bátorítja s végül büntetési idejük leteltével szolgálatába fogadja őket.

Kifejti aztán Roux, hogy a patronage lehet egyéni vagy collectiv. Egyéni akkor, ha a bizottság buzgósága minden büntetését kitöltöttnek külön foglalkozást szerez; collectiv pedig, ha a kiszabadult elítéltek számára egy munkaházat, menhelyet nyitnak. Roux beismeri, hogy az egyéni patronage-forma előnyt érdemel a collectiv-forma fölött, mindazonáltal úgy véli, hogy legtöbb esetben, vagy legalább a börtönből közvetlen kilépőkre nézve a collectiv védelem nélkülözhetlen, hahár csak átmenetinek kell lennie.

Eléggé nem hangsúlyozhatónak tartja, hogy a kiszabadult munkája egész hasznát élvezze, nehogy abban a bizsomban legyen, hogy rajta üzletet akarnak csinálni. Kell, hogy mindjárt eleinte tisztán és világosan megértse, hogy mindaz, a mit szerez, az övé, levonva abból mérsékeltlen számított napi kiadását. Végül az is óhajtandó, hogy az üzletben való néhány havi tartózkodás után a kiszabadult külön bizonylatot kapjon, mely reá nézve részleges rehabilitációt jelentsen.

* * *

Az idén hagyta el a sajtót *Descamps* lovag belga senátor figyelemreméltó emlékirata „*Essai sur l'Organisation de l'arbitrage international*“ czímen, melyben a legutóbb nálunk tartott interparlamentaris konferentián is élénk részt vett szerző a nemzetközi békebiróságok létesítésére vonatkozólag, oly eredeti, s megfontolásra érdemes elmékedéseket közöl, hogy, bár azok, kik a legutóbbi interparlamentaris konferenciák ülészései alkalmával az időszaki sajtót figyelemmel kísérték, mindenesetre ismerősek *Descamps*-nak ez irányban kifejtett actiójával, mégis érdemesnek tartjuk e nagyfontosságú problema iránt ifjúi hévvel lelkesedő, s megoldására minden lehető elkövető szerzőnek mindenesetre egészséges fölfogását és nézeteit ismertetni.

Kiindulva a nemzetközi jog általános elméletéből, kifejti a tudós belga senátor, hogy civilizált állam, mely kétségbe vonja azt, hogy a nemzetek egymásközi viszonyainak a jogra kell fektetve lenniök s ellentétek fölmerülése esetén az igazság szerint szabályoztatniok, nem léteznek. De hol van ez a jog s hogyan kell megvalósítani ezt az igazságot? A subordinationalis társadalmakban, minők a politikai társadalmak (tehát az egyes államok), e problémát a törvényhozó, bíraskodó és végrehajtó hatalom oldja meg, gondoskodva az e társadalomra vonatkozó törvények megalkotásáról, alkalmazásáról s végrehajtásáról. A coordinationalis társadalmakban azonban, mint a minő a nemzetközi társadalom, a kérdés sokkal bonyolultabb.

A nemzetközi jog természetszerűleg oly jog, melylyel minden nemzet él más nemzetekhez való viszonyait illetőleg. Forrásai: a szokás és az egyezmények. Egy állam sem nyilváníthatja magát ezektől szabadnak, a nélkül, hogy szét ne szakítaná a köteléket, mely őt a többi polgárosult nemzetek közösségeihez fűzi. De létezhetik oly specialis conventionalis jog is, mely némely nemzetekre nézve egymás között kötelező. Maga a nemzetközi jog azonban még mindig messze áll a végleges kifejlődéstől s praecisítástól. A nemzeti souverainitás és a nemzetközi közösség két elve között kiegyeztetés eddig csak nagyon tökéletlen módon valósítottatott meg; másrészt meg nemzetek társadalmában nem létezik oly fensőbb hatalom, a mely az általános juridikai szabályok authentikus magyarázására föl volna jogosítva. Ugyanez áll e szabályok alkalmazására és végrehajtására nézve is. Azt kérdezi Descamps: hogyan érhetjük el ezen, a jog realizálására szükséges functiok teljesülését?

Ha valamely súlyos conflictus keletkezik az államok között, s ez egyik fél lemondása vagy barátságos megegyezés folytán meg oldható, akár direct tárgyalások, akár más harmadik hatalom közbenjárása következtében, két úton dönthetik el a kérdést a vizsályban levő felek: a hadi vagy a békebirói eljárás útján. Előbbi esetben a fegyverek sorsa dönt, utóbbiban pedig a két állam a döntést egy harmadik, pártatlan bíróra bízza, ki hivatva van tisztán megállapítani a felek jogait.

Ez utóbbi eljárás választása nem foglal magában lemondást a souverainitásról, sőt az észnek, a humanitásnak, a felek érdekének legmegfelelőbb eljárásnak tekinthető. De tudjuk, minő

egyenlőtlen mértékben éltek eddig az államok e két ellenkező eljárással, s a történelmet véve kezünkbe, megállapíthatjuk azt az óriási befolyást, melyet ez a világ sorsára gyakorolt. Descamps kifejti, hogy a nemzetközi békebiróság eszméje, sőt alkalmazása nem új eredetű. Az emberi nem dicsőségére constatálja, hogy majd mindenütt, hol az emberek küzdésben állottak egymással, akadtak olyanok, kik a megoldásra az állatias erőn kívül más módokat is alkalmasaknak tartottak. Jól emlékezzünk azokra a szavakra, mondja Descamps, melyeket Thukydides Archidamos szájába ad: „Lehetetlen ellenségként megtámadnunk azt, ki ajánlkozik békebirói szék előtt számot adni“. De a görögöknél nem csupán esetek voltak a békebiróság igénybevételére, hanem az államok közt compromissumok vagy stipulatiók is jöttek létre a békebiróságok használatára vonatkozólag meghasonlás esetében. Idézi Descamps az Argos és Lacedemon városok közt ötven évre kötött szövetségi szerződést, melyben a következő olvasható: „Ha a szerződő felek közt vitás kérdés támadna, úgy valamely semleges város fog köztük békebiró lenni, őseik szokása szerint“. Vagy ott vannak az amfiktyonok, melyek szintén békebirósági jelleggel bírtak.

A kereszténység keletkezése után a középkorban a pápák gyakoroltak néha ily nemzetközi békebirói tisztet, de — fájdalom — úgy az ó-, mint a középkorban, sőt a magát humanusnak valló újkorban is a véres harcok váltak jellemzőkké, a melyek segítségével a nemzetek jogaikat védeni, vagy másokkal szemben érvényre juttatni törekedtek. De mégis észlelhető a törekvés a békebirói intézmény felé, különösen századunkban, úgy, hogy napjainkban már lehetséges annak szervezésére, bár teljes kivitele még idealként lebeg a szem előtt, gondolni s reményleni majdani megvalósulását.

Egyik tényező, a sok között, mely a nemzetközi békebiróságok eszméje érdekében megnyilatkozott, a közvélemény. A nemzetközi conflictusok megoldásának Descamps által propagált módjára vonatkozólag a közvélemény gyakran és energikusan nyilatkozott már ennek érdekében. A katonai terhek rettentő súlya, a szünet nélkül növekvő fegyverkezések, a rettenetes háború borzalmaitól még azok részéről is, kik magától a háborútól nem félnek, természetszerűvé teszik azt, hogy a közvélemény a conflictusoknak békés, kevesebb áldozatokkal járó megoldását annak elébe

helyezi; már pedig ez, csakis a nemzetközi békebiróság intézményének létesítése által válhatik lehetővé. A sajtó híven visszatükrözi a közvéleménynek ez irányban táplált vágyát, óhaját.

A tudományos világban szintén léteznek hatalmas mozgalmak a békebiróság érdekében, ép úgy a népképviselői gyűlésekben, a parlamentekben is. Csak természetes, hogy a világ parlamentjeiből legutóbb alakult egy oly testület, melynek eredeti célját az képezi, hogy megvalósítsa azon eszmét, mely a civilizált világ barbárságait el fogja tüntetni. Értjük alatta az interparlamentaris uniót.

Descamps röviden ismerteti ezen interparlamentaris unio történetét és szervezetét. Keletkezése 1888. október 31-én Párisban tartott előkészítő gyűlésre vihető vissza, melyen brit és francia parlamenti tagok vettek részt Frédéric Passy elnöklete alatt. 1889. június havában volt az első conferentia ugyancsak Párisban Jules Simon, 1890. júliusban a második Londonban Herschell lord, 1891. novemberben a harmadik Rómában Bianchieri, 1892. augusztusban a negyedik, Bernben Droz, 1894-ben az ötödik, Hágában Rahusen elnöklete alatt. Tavaly, mint tudjuk, Brüsszelben s az idén hazánk fővárosában ülésezett az interparlamentaris conferentia. Szervezete nagyon egyszerű; van egy Párisban székelő permanens irodája, mely a folyó ügyeket intézi s a hozzá utasított javaslatokat kidolgozza, egyébiránt maga az évenként egyszer összeülő conferentia intézkedik és dönt elvi kérdésekben.

Ettől az interparlamentaris uniótól várja Descamps a nemzetközi békebiróságok eszméjének megvalósulását. Ez az eszme tényleg alkatrészévé vált azon eszmeköröknek, melyek a jelenkori társadalomban tért hódítottak. A nemzetközi jog jelenlegi állása szerint a nemzetközi békebiróság eszméjére vonatkozólag századunkban Descamps a következő tényeket regisztrálja:

1815. óta, mint ezt egy 1895-ben *The proved practicality of international arbitration* czímen Londonban megjelent angol könyv kimutatja, összesen *száztizenkét* esetben vették igénybe egyes államok a viszály kiegyenlítésére a békebiróságot s ezen eseteknek egy része nagyon komoly és fenyegető jellegű volt. — Megszaporodott másrészt az egyes államok közt kötött szerződésekben az oly clausulák száma, melyek az esetleg fenforgó eltérések elbírálását egy harmadik, nem érdekelt fél békebirósága alá vonják. Sőt létesítették tényleges békebiróságok, részben az

első békebiróságok esetleges szereplésére vonatkozó szabályok megállapítása, részben valósággal egy permanens békebirói hivatal közvetlen föllálítása által, mint ezekről az 1882. decz. 11-iki Belgium és Olaszország közt kötött, vagy az 1890. október 14-iki Bernben kötött, a nemzetközi vasúti szállítmányokra vonatkozó szerződések tanúskodnak. De a mi leginkább bizonyítja az eszme életrevalóságát, abban mutatkozik, hogy különösen emez amerikai államok közt valóban léteznek szerződések, melyek nem csupán egyes speciális kategóriákra szorítják a békebiróságok alkalmazását, hanem azt kiterjesztik kivétel nélkül minden esetre, vagy legalább is azokra, melyek az illető állam függetlenségét vagy nemzeti autonómiáját nem illetik. A spanyol Dél-Amerikában már 1872. február 17-ikén kötött több köztársaság ily szerződést, legújabban pedig, 1895. június 20-ikán, Honduras, Nicaragua és Salvador államok jártak el hasonlóképen. A Guadalupe-Hidalgo-i 1848. február 2-ikai szerződés Mexico és az Egyesült-államok közt állapított meg szabályokat az esetleg, bármi viszály fenforgása esetén igénybeveendő békebiróságra vonatkozólag. Ismerjük egyébiránt 1889. év elején azt a négy közép-amerikai állam közt létrejött egyezséget, mely szerint az illető államok kötelezték magukat, hogy minden köztük keletkezhető nehézségre vonatkozólag föltétlenül alávetik magukat a választott békebiróság határozatának.

Sokkal fontosabbak azonban, s megvalósulásuk esetében kiszámíthatatlan következményűek lesznek a nemzetközi jog szempontjából a Washingtonban 1889. október 2-ikától 1890. április 19-ikéig tartott pan-amerikai conferentia elvi határozatai, melyek arra czéloznak, hogy a három Amerika összes államai egy békés unióban csoportosuljanak, melyben a békebiróság intézménye, mint nemzetközi törvény minden fenforgó viszály eldöntésére alkalmaztatnék. Descamps közli egész terjedelmében ezen conferentia békebirósági tervezetének mind a tizenkilencz szakaszát, melyeknek életbelépése az új világra egy egészen új kort fog megnyitni. Sajnos, hogy mindeddig csak terv maradt, holott az amerikai államoknak kevésbé állanak útjokban oly tényezők, melyek, mint nálunk is, a békés megoldást egyes esetekben majdnem lehetetlenné teszik.

A brüsseli interparlamentaris conferentia egy nemzetközi békebirói hivatal szervezésére nézve tudvalevőleg egy egyszerű,

szerény javaslatot dolgozott ki, melyet Descamps ismertet és érdeme szerint méltat. Ez a javaslat, mely a hatalmak jóakaratú figyelmébe van ajánlva, egy állandó nemzetközi békebiróság (Cour permanente d'Arbitrage international) fölállítására által véli megoldhatni a nagyfontosságú kérdést. Ezen udvar élén egy egyévre választott elnök és egy alelnök állana; székhelye állandóan nem volna meghatározva, de eziránt a szövetségben résztvevő felek többsége döntene. E tervezetet egyébiránt annak idején az időszaki sajtó bőven ismertette, úgy hogy ezúttal fölösleges volna azt minden pontjára nézve újból részletesen bemutatni. Röviden: ennek a permanens nemzetközi bíróságnak hivatása volna, azon ügyekben, melyekben a hatalmak hozzá fordulnak, ha már más békés úton egymás közt a megegyezés lehetetlennek bizonyult, ítéletet mondani. E tervezet szerint létesült békebiróság nem volna tehát ráoktroválható erővel az egyes hatalmakra, hanem ezek tetszésétől függ, igénybe akarják-e venni ezt az utat-módot az ügy elintézésére, ha már másképp a fölmerült viszályban dűlőre nem juthattak. S ez a lényeges momentuma a tervezetnek félrendszerbálynak mutatkozik ugyan a fölületes szemlélő előtt; a helyes logika azt kívánná ugyanis, hogy, ha már alkotunk ilyenmű nemzetközi bíróságot, ez bizonyos mértékben, mint több állam fölött álló intézmény, bírjon suverainitással, a mennyiben ennek itt helye lehet s a biztosítékok meg vannak adva arra nézve, hogy elfogultság és részrehajlás közbe ne játszassék az ítéletek meghozatalában. Ámde ki erre gondol, megfélekedezni látszik a kezdet nehézségeiről, melyekkel pedig okvetetlenül számolnia kell annak, ki ily merész, egész világot átalakító intézmény létesítésére még gondolni is mer. Alig mondandó le egy állam is, ma, a politikai előítéleteknek még nagyon is nagy mértékben virágzó korában arról, hogy souverain jogait, a melyek bármely más állammal szemben való magaviseletére és eljárására vonatkoznak, érvényesíthesse, s alig volna rábíráható arra, hogy azokat csak úgy könnyen, egyszerre föladjja s mielőtt maga az intézmény kipróbálva volna, mintegy elégesse maga mögött a hidat. Tény az, hogy, ha valamely alakban, úgy ebben fognak, ha napjainkban ugyan nem is, de egy időben a nagyhatalmi állásukra annyira féltékeny államok hozzájárulni a közös békebiróság eszméjének megvalósításához. Mert igaz az, hogy a jelzett módon maga a háború, melynek megszüntetése pedig a nemzetközi békebiróság

eszméjét propagáló férfiaknak nyíltan bevallott céljok, hogy úgy mondjuk, hivatalosan megszűnni nem fog, de tényleg előbb-utóbb ehhez fog vezetni. Reálisan gondolkodó korunkban még ily alakban is messzemenő idealisnak: tűnik fel a terv, de mégsem oly kevésbé megvalósíthatónak, mint egy másik, idealismusában még messzebb menő terv. „A bizottság — mondja jelentésében Houzeau de Lehaie — elejét akarta venni a kormányok és diplomaták jogosultságaikba beavatkozni . . . Kell tehát, hogy a két fél meg egyezzzék abban, hogy vitájokban a békebiróság döntése alá fogják vetni magukat“.

Érdekes fejezetét képezi Descamps nagybecsű dolgozatának az, a mely a nemzetközi békebiróság s az apró államoknak egymáshoz való viszonyáról szól. A kis államok — mondja — nem szeretik a háborút; sokat veszhetnek benne, alig nyerhetnek valamit. Saját jól felfogott érdekük ép úgy, mint a humánus érzelem elfordítja őket a hadi vállalatoktól, s a jogot és békét protegáló intézményekhez vonzza. A kis államok természetesen hívei a nemzetközi békebiróság eszméjének, mely annyi, reájok sokkal nagyobb súlylyal nehezedő teher viselésétől mentené fel őket s a kulturális haladás terén még nagyobb eredmény produkálására képesítené.

Az a lelkes, meggyőződéstől áthatott hang, mely Descamps dolgozatán végig vonul, az az alapos, sokoldalú tudás, melyet a kis munkába belevisz, egyaránt érdemessé teszi azt arra, hogy ne csupán a nemzetközi jog iránt érdeklődők lapozzák végig, hanem hogy mindazok, kik korunk actualis kérdései iránt érdeklődnek, figyelemmel átolvassák. Descamps agilis alakja, mely a legutóbbi interparlamentáris conferentiáról még mindnyájunknak élénk emlékezetében van, mintegy fölelevenedik előttünk művecskéjének olvasása közben; a kik kezükbe veszik, mindenesetre kellemes olvasmányt fognak találni benne.

Ferenczy Árpád.

A müncheni nemzetközi pszichológiai congressus.

Augusztus 4-én a müncheni aula fontos nemzetközi összejövetel színhelye volt. A harmadik nemzetközi pszichológiai congressus tartotta ott gyűlését *Stumpf* tanár elnöklete alatt s *Landmann* lovag, bajor közoktatásügyi minister hivatalos részvétele mellett.

Ezelőtt két évvel, 1889-ben tartotta a congressus Párisban első összejövetelét: akkor még hivatalos czíme physio-pszichológiai nemzetközi congressus volt, de három évvel később a londoni congressus szervezői úgy találták, hogy ez a név igen szorosan körülírt tudományos irányzatot jelent s kizár a programmból több oly kérdést, melyek abban joggal szerepelhetnek. Tehát a physiologiai elnevezést „tapasztalati“-val cserélték fel, értvén ez alatt oly pszichológiát, mely a tények methodikus és inductív észleletén alapszik.

Ez idén aztán a müncheni congressus ezt a jelzöt is törölte elnevezéséből s maradt egyszerűen pszichológiai congressusnak, egyesítve mindazok munkálkodását, kik új világot vethetnek a lelki életre s mélyebben avatkoznak bele mechanismusa részleteibe. Tehát ethnologusokat, lingvistákat, paedagogusokat, historikusokat, sociologusokat, jogászokat, criminalistákat, orvosokat, anatomusokat, élettani tudósokat, aesthetikusokat stb. A pszichikai jelenségek egyetlen kategóriája sem maradt kizárva e széles alapon szerkesztett programmból, melyben még a telepathia vizsgálódásai is helyet kaptak s ép úgy minden módszer, az introspectiv módszer úgy, mint más egyéb.

Mindjárt az első ülésen *Richet* tartott feszült érdeklődéssel kísért előadást a *fájdalomról*, biológiai szempontból, melyben kimutatta, hogy a fájdalom mindig erős vagy anormális ingerlés eredménye. *Liszt Ferencz* pedig a büntető beszámíthatóság kérdését ismertette, tartózkodva minden metaphysikai csapongástól.

Összesen 440 tag vett részt a congressuson s 160 felolvasás történt. Természetes, hogy ily körülmények közt osztályokká kellett alakulni s csak kevés számú és különösen érdekes felolvasás maradt az augusztus 5-én és 7-én tartott két összes ülésnek fentartva. Öt osztály alakult a következő keretekben: 1. Az agy boncz- és élettana. Az érzékek physiologiaja és psycho-